

KONCEPCE BIBLIOGRAFIE NA MORAVĚ

Emilie Dohnalová

Bibliografové z Čech a Moravy se letos opět scházejí. Nejde tentokrát o samostatnou konferenci, ale je to součást jednání zaměřeného širěji a nesusoucího název Knihovny současnosti. Přesto s myšlenkou podívat se zpět i do budoucna. Pokusím se dokumentovat tento pohled na spolupráci dvou knihoven – olomoucké Státní vědecké a brněnské Moravské zemské.

Rozhodně nepůjde o srovnání činností odlišných na Moravě a v Čechách. Je přece známo, že obojí bibliografové – jak v Brně tak i v Olomouci – jsou spolu s ostatními českými bibliografy v úzkém kontaktu, který se v současné době realizuje členstvím v bibliografické sekci při Sdružení knihoven ČR, předtím členstvím v bibliografické subkomisi při Národní knihovně v Praze. A přesto určitá specifika zde jsou. Obě knihovny se totiž rozhodly odpoutat od svých úzkých regionů, jak tomu bylo doposud, a předkládají bibliografické soupisy zachycující celé území historické Moravy. I když myšlenka koordinace témat není nová, přesto spolupráce mezi Moravskou zemskou knihovnou v Brně a Státní vědeckou knihovnou v Olomouci je doposud ojedinelá.

Uvažujeme-li v časové posloupnosti, tak ještě před rokem 1989 se olomoucká knihovna připojila k již zpracovávané řadě retrospektivních regionálních bibliografií jednotlivých moravských okresů. Zpracování jihomoravských okresů vedla brněnská knihovna a knihovna v Olomouci se k tomuto projektu připojila garancí za vydávání okresů severomoravských. Jednotlivé svazky pak vycházejí v edici Bibliografie a prameny k vývoji Moravy redigované dr. Jaromírem Kubíčkem, CSc. V období od 4. národní konference o bibliografii v Olomouci v roce 1991 vyšla retrospektiva okresu Znojmo (Papírník, Miloš: Bibliografie okresu Znojmo. Brno 1992. 392 s.) a Žďár nad Sázavou (Kubíček, Jaromír – Štarha, Ivan: Bibliografie okresu Žďár nad Sázavou. Brno 1993. 362 s.) Ze 14 okresů jižní Moravy chybí již jen dva. Vydaná je i Bibliografie k vývoji Moravy a Slezska. Literatura z let 1801-1993 (J. Kubíček – M. Nádvorníková, Brno 1994. 403 s.). Olomoucká knihovna od roku 1991 vydala retrospektivu okresu Vsetín (Dohnalová, E. – Nicolausová, E.: Bibliografie okresu Vsetín. Brno 1991. 267 s.) a Přerov (Pumpřla, V.: Bibliografie okresu Přerov. Brno 1993. 487 s.), v letošním roce vyjde retrospektiva okresu Olomouc a v příštím roce města Olomouc. Rozpracován je okres Opava, Nový Jičín a ostravská vědecká knihovna zpracovává retrospektivu okresu Karviná.

Snad jen dodejme, že retrospektivy okresů zahrnují nejen monografické práce, ale i časopiseckou produkci od nejstaršího období po současnost.

V roce 1990 se projednávala mezi oběma knihovnami možnost podstatně užší spolupráce, vydávání společných titulů. Setkala se s oboustrannou odezvou a vyústila v následujícím roce v dohodu, která obsahuje konkrétní tituly, seznam celostátních i regionálních časopisů a novin pro excerptci rozdělenou mezi obě knihovny, termíny vydávání a zároveň i rozhodnutí, které knihovně případně redakce soupisu a jeho vydání. Základ společné práce byl vytvořen. Týká se několika okruhů bibliografických soupisů.

První okruh tvoří práce na souběžné regionální bibliografii na pravidelně vydávané ročenke Morava v literatuře. Proč Morava v literatuře? Myšlenka vydávat tuto bibliografii reagovala na administrativní změny, k nimž došlo po roce 1989, především na zánik krajů v roce 1990. Dosavadní samostatné ročenky – Jihomoravský kraj v tisku a Severomoravský kraj v roce ..., které měly svou třicetiletou tradici, ztratily své opodstatnění. Po dohodě mezi SVK v Olomouci a MZK v Brně vznikla následující koncepce. Pro území historické Moravy vydávat tzv. celomoravský svazek, který bude společným dílem olomouckých a brněnských bibliografů, zaznamenávat bude informace ze všech oblastí společenského i hospodářského života, ale i z historie, umění a vědy, i z oblastí věd přírodních, ale vždy o Moravě jako celku, eventuálně o větších regionech, než je okres (o severní, střední, jižní Moravě apod.), o etnografických oblastech jako Valašsko, Haná, Horácko ..., o přírodních oblastech typu chráněná oblast Litovelské Pomoraví, Jeseníky atd. Registrující regionální bibliografie Morava v literatuře vychází pravidelně od roku 1992, redakční a vydavatelská práce připadla olomoucké knihovně.

Kromě společného svazku připravují obě knihovny i regionální ročenky separátně. SVKOL vydává nepřetržitě ročenky jednotlivých okresů bývalého Severomoravského kraje (Okres Bruntál v roce ..., Okres Olomouc v roce ...) a MZK v Brně připravuje pro jižní Moravu pětiletou kumulaci článků s historicko vlastivědnou tematikou v soupisu Bibliografie regionální literatury o jižní Moravě 1991-1995.

Vzájemná dohoda však vymezuje i další okruh společných titulů. Jde o regionální odborné retrospektivy vztahující se ke konkrétním tématům. Řadu speciálních retrospektivních bibliografií z území Moravy zahájil bibliografický soupis **Divadlo a divadelnictví na Moravě** (I. Planá, Olomouc-Brno 1993). Zahrnuje literaturu za léta 1988-1992. Časové rozmezí není nahodilé. Bibliografická publikace navazuje na obdobné bibliografie věnované tomuto tématu ovšem jen za region bývalého Severomoravského kraje. Olomoucká knihovna vydala soupis s divadelní tematikou 2x. V roce 1983 za léta 1971-1982 a v roce 1988 za období 1983-1987. Bohatost materiálu, který sleduje historii i současnost profesionálních i amatérských divadelních souborů,

přehled premiér profesionálních divadel v jednotlivých sezónách a jejich recenzí, přehled divadelních umělců apod. přímo nabádala k rozšíření excerptce na celou Moravu. I následující titul **Hudební život na Moravě**. Publikace a články z let 1989-1993. (Štaudová, E., Brno-Olomouc 1995.) měl své ověření v předchozích svazcích. Navazuje na soupisy Hudební život v Severomoravském kraji za léta 1971-1983 a 1984-1988. Ani hudební tematika se neopustila. Zachytit činnost profesionálních i amatérských souborů a interpretů vážné i populární hudby a folkloristických souborů a zpěváků v soupisu pravidelně vydávaném je pro hudební historiky nezanedbatelnou pomůckou.

Výčet by nebyl úplný, kdybychom neuvedli, že v soupisech věnovaných umění počítáme ještě s titulem Nemovité kulturní památky na Moravě, který bude mít desetiletou periodicitu a vyjde v roce 1998.

Pro oba okruhy společných bibliografických soupisů je společná excerptce vybraných celostátních i regionálních časopisů a novin. Stále ještě obě knihovny garantují území bývalých krajů. Vyexcerptované záznamy si bibliografové v dohodnutých intervalech předávají. Společná práce vyžaduje především jednotnost kritérií při výběru knih a článků, jednotnost záznamů, aktualizaci excerptční základny apod. Na první pohled požadavky naprosto samozřejmé, ale ne vždy jednoduché. Dodržení všech těchto náročných kritérií předpokládá profesionalitu a naprostou důslednost u pracovníků obou knihoven. Dosud vyšlé tituly měly dobrý ohlas v tisku.

Následující dva okruhy bychom snad mohli nazvat bibliografickými příručkami. V roce 1995 vyšlo **Kalendárium osobností Moravy pro období 1996-2000**. Východiskem pro zpracování kalendária byla databáze REGO, kterou vytváří již řadu let SVK v Olomouci ve spolupráci s MZK v Brně. Obsahuje více než 7 000 záznamů o osobách zejména z oblasti kultury, ale i z jiných oborů jejich působnosti. Je to databáze faktografická, uvádí biografické údaje sledované podle jednotné osnovy doplněné odkazy na základní literaturu nebo pramen, z nichž byly údaje čerpány. Pro zachycení co nejširšího okruhu osobností byly vyexcerptovány všeobecné biografické slovníky i encyklopedie z jednotlivých oborů techniky, lékařství, pedagogiky, umění apod. Ze shromážděného materiálu byl proveden výběr, a to z hlediska významných výročí připadajících na roky 1996-2000.

Následují soupisy časopisů. Není pochyb, že dosud vzniklé bibliografické soupisy časopisů a novin svou informační hodnotu mají. Jmenujme **Soupis moravských časopisů do r. 1945 ve fondech SVKOL** (L. Topolská – L. Ženožičková, Olomouc 1965), **Bibliografie periodik Jihomoravského kraje 1945-1965** (J. Kubíček, Brno 1975) a obdobný soupis za roky 1966-1985 (J. Kubíček – M. Riedl, Brno 1990), **Soupis periodik Severomoravského kraje 1945-1965** (E. Dohnalová – E. Nicolausová, Olomouc 1987) a obdobný soupis za roky 1966-1985 (E. Dohnalová – E. Nicolausová, Olo-

mouc 1988). U uvedených soupisů si však uvědomujeme jistá omezení, např. zachycují jen fond jedné knihovny, týkají se jen jednoho regionu. Pouze dva soupisy zpracovávají moravské časopisy komplexně – **Soupis moravských novin a časopisů z let 1848-1918** (M. Wurmová, Brno 1955) a **Bibliografie novin a časopisů na Moravě a ve Slezsku v letech 1918-1945** (J. Kubíček, Brno 1989). Není nic přirozenějšího, než v započatých řadách pokračovat společně, aby vznikl celomoravský svazek za léta 1986-1995. Na tomto svazku se v brněnské i olomoucké knihovně již pracuje. Závazná jsou opět stejná pravidla užívaná v předcházejících svazcích. Zpracování kumulativního rejstříku moravských časopisů a novin za léta 1945-1995 by nebylo nijak problematické.

Vzpomeneme-li si na 4. národní konferenci o bibliografii v Olomouci v roce 1991 a když zalistujeme ve sborníku z této konference, většina diskusních příspěvků je věnována přechodu na strojové zpracování dokumentů a jednotné metodice ukládání. Do praxe se uváděly projekty MAKS, v nejednom příspěvku se upřednostňovaly počítače i v bibliografické práci, o vydávání bibliografií tiskem se přestávalo uvažovat jako o publikacích neúnosně drahých. Většina vědeckých knihoven v následujícím období skutečně začala ukládat regionální informace do počítače. Také brněnská a olomoucká knihovna se zapojily do automatizovaných systémů národní bibliografie od samého začátku. SVKOL měla dokonce i autorský podíl na definování báze dat pro analytický popis. Rozhodování, zda nezastavit vydávání tištěných soupisů a přeorientovat se na uspokojování pouze konkrétních požadavků strojovými rešeršemi z budovanýchází dat, však dopadlo jinak, než avizovaly příspěvky na konferenci.

Situaci jsme zvažovali skutečně odpovědně a výsledek byl jednoznačný – i při růstu nákladů na vydávání publikací zatím tištěné soupisy nezastavovat. Důvodů je několik, uveďme jen zásadní:

– Nejde o vytváření duplicitní nabídky. Soupisy si zachovávají svá specifika oproti strojové rešerši. Jsou obohaceny redakční prací a lidský um při redakci publikací je stále ještě nenahraditelný. I když se uživatel zajímá jen o dílčí tematiku, najde ji zde zasazenou do širších souvislostí. Může si porovnat kvalitu a četnost záznamů týkajících se jeho oblasti zájmů s jinými, případně najít inspiraci, kterou by mu úzeji specifikovaná rešerše nepřinesla.

– Klasická metoda tvorby záznamů, kterou při přípravě publikací částečně uplatňujeme, je časově méně náročná (až třikrát), než ukládání dat do počítače a jejich následný tisk. I tuto skutečnost musíme brát v úvahu, chceme-li nadále vydávat společný svazek regionální ročenky, samostatné svazky okresů a společné regionální speciální bibliografické soupisy.

– Po desetiletí vydávané soupisy mají své uživatelské zázemí, a to i v kruzích, kde využívání výpočetní techniky ještě zcela nezdomácnělo.

– Tištěný soupis je pro uživatele často výrazně levnějším zdrojem informací, než individuálně zadávaná rešerše.

Považovala jsem za užitečné poukázat na důvody, jež nutí obě naše knihovny setrvávat do určité míry u klasických postupů, které se osvědčily. Víme, že se dá i celý soupis vygenerovat z databáze (viz např. ročenka Východní Čechy v tisku 1993 zpracovaná v SVK Hradec Králové nebo výše uvedené Kalendárium osobností Moravy), našemu pojetí soupisů (široké kooperace, velké množství záznamů, obsahová kontinuita redakčního zpracování) a personálním možností v současné době více vyhovuje kombinace klasických a nových pracovních postupů. I když vznikající zahraniční i domácí databáze budou stále více všeobecně využívány, tištěný bibliografický dokument si jistě ještě dlouho podrží svůj význam.